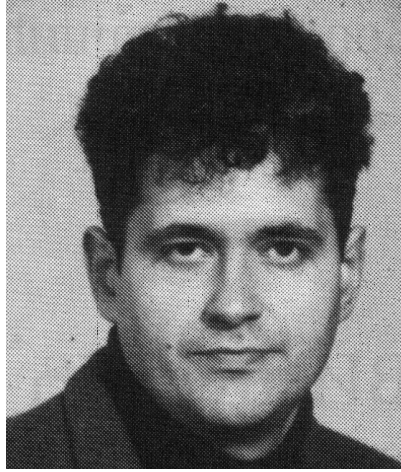

Бошко Сувајић

ВИШЊИЋ

Драмска скица за седам глумаца
и Краља без Лица

БОШКО СУВАЈЦИЋ је рођен 13. 04. 1965. у Драгињу. Магистрирао је на Филолошком факултету у Београду 1994. са темом Иларион Руварац и народна књижевност. Публиковао је збирке песама *Пуй круџа* (1997) и *Харманлија* (2002), као и избор *Народна књижевност: Ђиске ђесме у сѣтаријим записима* (1998). Објавио је више студија, расправа и приказа у домаћој и страниј стручној периодици.

Ово му је прва драма.

Бошко СУВАЈЦИЋ

ВИШЊИЋ

Драмска скица за седам глумаца
и Краља без Лица

ЛИЦА

ФИЛИП ВИШЊИЋ, гуслар

БИЈЕЛА, Филипова жена и пратилац

КРАЉ БЕЗ ЛИЦА, самодржавни господар Србије и свих поморских земаља
КАРАЂОРЂЕ, Вожд и Отац Србије, дух са сопственом главом у руци; министар
полиције у влади Краља без Лица

КЊАЗ МИЛОШ, такође дух, кум главоусекнутог;
лични саветник Краља без Лица

ЗМАЈ ОД НОЋАЈА, Стојан Чупић, мачвански војвода и бећар, чувар границе
на Дрини; елитна гардијска јединица у војсци Краља без Лица

МИЛОШ ПОЦЕРСКИ, Милош Стојићевић, Карађорђевог посинак;
поседник сабље "са очима" Кулин-капетана која га штити од урока;
крвопија којој ни смрт није равна

ПРВИ СТРАЖАР, припадник елитне гардијске јединице "Змај од Ноћаја",
у војсци Краља без Лица; револуционар и конвертит
(игра га исти глумац који је играо Стојана Чупића)

ДРУГИ СТРАЖАР, такође припадник, такође револуционар и, наравно, такође
конвертит (игра га исти глумац који је играо Милоша од Поцерја)

МАЈКА ЈУГОВИЋА, кафана којој је прибегла Радња у трећем чину

ЖЕНА СА КЊИГОМ, можда би прикладније било Жена са Тезом, будући да
лик нема других функција до оних које му је писац наменио; Јасмина; певачица у
кафани којој је прибегла Радња у трећем чину

ХОР

ГЛАС

Сви ликови у Драми су свесни свога путовања кроз Време,
изузев Стојана Чупића и Милоша од Поцерја.

 ПРВИ ЧИН. СЛИКА ПРВА

Расветљење. Пригушени жаџор, који постојаје све разговоријнији и јачи, како се погледа изосијрава и у оку обликује крвава визија сираиног разбојишта. Звучна арабеска сјењања, крклања, животињских урлика и поски. С времена на време звучну подлогу надлећи оштећују њишпање полуделих коња, чији услахирени појови одзвања изнад кулиса. Слика као да је заустављена у покрету. Онда сви звукови нагло утихну. Када се дим од пушача и лубарди коначно разиђе, на бојном пољу остојају, један наспрам другога, Милош и Стојан. У првом плану је Стојан. Он је висок, танак, отресит човек. Галамџија. Дуга пушка о рамену, за појасом две кубуре и јатаган. Кошуља широка, свилена. На прсима сребрне поке. Коса разбарушена, црна као зифт. Ношавице чакшира увучене у вумене сељачке чарапе. На ногама ојанџи. Хитри покрети, несмирљиви, пустишани. У руци му илејена буклија са ракијом. Милош, сушта суврошност Стојану. Онзак, мрк, хуљив, одевен у широке модре чакшире и црвену ћечерму. Криве ноге одају сирасног јахача. Нешто прешће избија из његове појаве. Очи утаљене, шарене, заљедане у неку другу стварност. Све на њему одрјано и испрошено, осим голе ћорде, на чијем су балчаку шаре израђене у облику вештачког ока, са драгим каменом у зеници.

СТОЈАН: *(Раздражано)*
Аферим, побратиме! Разбуцасмо их, као соко змију присојкињу. Нану ли им обрезају! Рука ми утрнула од силних замаха. Као на косидби. Само су откоси некако дубљи, човечанскији. А жуљеви исти, црни, тежачки. Него, ја се расторокао, а ти си жедан, јакако. Дедер потегни, угреј душу мученицом нашом сељачком. Јака је, црнобарска, ко гром.

Милош хуљке узима понућену буклију, наврће је и пије очајнички, пожудно, дугим гуљјајима. Спресавши се, брише надлактицом уста и без речи је враћи побрашиму. Стојан се прекрсти, крајко поштење, заштим прекорно насрави)

СТОЈАН: Барем се прекрсти, побро. Ваља се. Задобисмо овакав шићар, а ти црн као на сахрани.

МИЛОШ: *(Гласно се исхракне)*
Марим ја за то, побратиме! Боли мене кривак и за свадбе, и за сахране, и за победе, и за поразе. Откако је Ђорђе пронео крсташ-барјак Србијом, ја не спавам, Стојане. Срце ми спава, душа ми заспала, све у мени обамире и занемоћава, али сан на очи никако. Јер, сан ти је репата жи-

вотиња, побро. У сну ти душа навире на уста, као пресан хлеб. А ја душе, канда, више и немам. Реч ми некада беше ускопишћена и права, оштра као набрушени јатаган. А сада ми све потамнело, побратиме. Чекам смрт, а смрти нема.

СТОЈАН: *(Прекорно)*
Не призивај смрт, несрећнице! Зар ти је дојадно живот?!
Не бој се, неће те мимоићи кад дође суђени час.

МИЛОШ: Ништа ја не призивам, Стојане. Само се питам чему све ово, и докле?! Ево, већ је девета година како крвавимо гаће. Рађамо се, убијамо, лелечемо, сахрањујемо. А пут нам се сужава, као поглед у дну видика. Јесте, све ове године секосмо некрст. Да му корен избијемо испод стабљике, да не процвета никада више у срцу Србије. Да му семе погано затремо. Али се он, исто као угажено снопље иза кише, усправи и увећа. Турски коњи одадреше Србију на плочама. Алачу и моле јацију као да ће вековати овде још петсто година. А нас је све мање, побратиме. Опијени земљом, смрдимо на крв. И гинемо, гинемо грозно, селачки. Са псовком и мајчиним именом на уснама. Као орлушине шестаримо Србијом. Једемо земљу, земља једе нас.

СТОЈАН: Откако је Ђорђе црвен пламен за небо свезао, ми се усправисмо, побратиме. Први пут од Косова, као људи. Не бива више нити ће икада више бити оно њихово, турско. Јаше Турчин, тако, друмом, а токе му поигравају на прсима, па звецка, као накинђурена млада. Јаше лагано, и само кадшто поигра коња, широко, зечки. А ја му идем у сретање, невољан и погурен, као да сам небо натоварио на плећа. Главињам пешке, а једна мисао ме претиче и ломи, менгелама ми разгрће утробу. Мислим, како би било, пролазећи покрај бесног пустахије, и гледајући испод ока како замахује канцијом на рајетина, онако, без потребе, више из обести и навике, наједаред се осовити и стати. Збацили нарамак неба пред ноге. Усправити се, побратиме. Надрасти и Турчина, и Србију, и сопствени страх. Идемо тако, не идемо него летимо, све у мени поиграва од жеље и нестрпљења. Идемо, а сустајемо, јер знам да ћу се, као увек, уклонити ненаситој али, чак ћу и главу још више погнути, да не види како ми је црвенило ударило у лице, и како ми

душа шкргуће изнутра, из дубина. Е, мој побратиме. Поменуло се, не повратило се.

МИЛОШ: Не велим, Стојане. Није се могло другојачије. Откако је Бего Новљанин у Шапцу усред бела дана посекао кнеза Ранка из Свилеуве, дара је превршила меру. Нема умира међу нама. И звезде су рекле да нам нема друге: вакат дошо, ваља војевати! Али не бију се сви, побратиме. Неки лију крв, а неки ракију. И све нас је мање, Стојане, нас очајника што су нам кржаве руке до лаката. Изгинули смо, или смо се навадили на крв, па сад сечемо све што нам допадне шака. Страх ме је, побратиме. Не за нас. Ми се ионако више не бројимо међу живе. Плашим се за њих, Стојане. За оне друге, потоње. Што ћемо их изродити овакви грабежљиви какви јесмо. Шта ли ће бити од њих ако им ми будемо преци?!

СТОЈАН: Не говори тако, Милошу! Сви други могу, ти не. Цела Србија још памти и приповеда како си заслужио сабљу "са очима" Кулин-капетана, ево ти је о појасу, и како је највећи српски крвник загребао ледину. Цела Србија још приповеда твој мегдан са Мехом Оругџићем на Лозничком пољу, где је свему свету на видику. Пашче је хтело да поврати и покаје сабљу Кулинову, али је и оно загребало ледину. Мехо Оругџић, еј! Стрвождер и поганац што га мајка таквога више родити неће. И Вишњић ти је спевао песму, побратиме, за живота. А ти знаш шта то значи међу нама, Србима.

МИЛОШ: Песму, ја! Увек кад надођу смутна времена, кад дође да се премењују царства и колебају земани, ми Срби правимо песме. Место да правимо децу, да испунимо ову опустелу прђију младошћу и смехом, да се посветимо пред Богом и нама самима, ми певамо. Место да пунимо колевке, ми пунимо гробове.

(Узима од Стојана ракију и још једанпут дуго појече)
И шта ће остати иза нас? Песме? Слава? Чиме ћемо посведочити неупућенима да смо одиста једном, макар и невољно, негде постојали?! Некаква трага оставили! Не, побро. Отићи ћемо како смо и дошли, и како смо ваљда и заслужили. Инокосни и инородни.

СТОЈАН: Ма који је теби андрак данас? А шта ти мислиш, да је мени све потаман?! Као да ја не видим да се све изокренуло

тумбе. Као да не видим све оне који тргују нашом муком и неродицом. Пију нас, сишу као пијавице. Дустабанлије и лезилебовићи. Да могу, сунце би с неба скинули да га скују у дукате. Срамота ме је што сам Србин покрај њих. Али живети се мора, побратиме. И србовати, у ово погано време. И тући, макар до последњег. Шта нам друго преостаје?!

МИЛОШ: Ми се увек бијемо до последњег. И изгинемо, дабоме. Као браћа Недићи на Чокешини. А онда дођу неки други Срби, бранковићи и ћурчије, што се не стиде да буду курве и пржибабе ако ће им то донети неке хасне. Што су добро изучили вештину чекања. Дођу да преживе и да робују, макар окове носили други наместо њих. А стока сељачка ћути и вуче свој јарам Господњи, покорно и без роптања, како се то и приличи.

СТОЈАН: Чекај!
(*Ослушкује. Чује се, у синкојама, ѿојмули бајј корака*)
Неко долази. Да нису Турци, или нека друга људска поган?
Брзо, овамо!

Журно излазе са сцене. Са сујројне сѿране улазе Вишњић и Бијела. Бијела ѿодујуре Филипиа. Она је брзорекa и сѿйна, са ѿољедом забраћеним у црно. За ојис Вишњићеве сѿољаињосѿи морайе бији сѿрѿљиви и сачекаји ѿрву слику ѿрећеѿ чина. Њих двоје, очѿио, насѿављају неку од раније зајочейу ѿрејирку.

ВИШЊИЋ: А лепо сам ти био казао да не идемо право – то никада није био пут за напред. Да врднемо, брате, мало, лево или десно, већ према потреби, како налажу прилике. Ево, све време се вртимо у круг. Не видим, али по мирису слутим да смо опет набасали на крв и орлушине. Значи, на исто одакле смо кренули.

БИЈЕЛА: Нама је вазда исто, Филипе, ма одакле кренули. И ко ће данас знати шта је право, а шта криво. И који је пут онај тражени, и једини. Идемо куда морамо, куда нас ноге поштапалице носе.

ВИШЊИЋ: Не одговарај ми, жено! И не брзај испред мене. Испред човека хода само његова смрт. Иди барабар са мном, да могу да се ослоним на тебе, као на сопствену мисао.

И даље ѿунђајући нешѿио себи у браду Слейац се скљока на ѿло.

БИЈЕЛА: Шта сад то треба да значи?

ВИШЊИЋ: Уморан сам. Од јутрос нисмо данули душом. А и време је за гусле. Морам опевати јутрошње сраженије.

Нежно лојем ѿревлачи ѿреко ѿудала.

БИЈЕЛА: *(Прасне)*
 Е, знаш шта! Попео си ми се на врх главе. Ту си ми сео. И ти и твоја сраженија. Још ће нас и мрак затећи овде. Или ће нас догле Турци ухватити и набити на колац.
(Мирнијим ѿоном)
 Кад ћемо већ једном, Филипе, да се скрасимо негде? Да направимо децу, породицу, дом. Да нам се огњиште не затре. Докле да јуримо смрт по Србији, еј?

ВИШЊИЋ: Смири се, жено. Нема смрти без суђена дана. Нисмо ми изазвали смрт на мегдан. Она се сама позвала на нашу трпезу. Ми смо само сведоци, јемци да се оваква и оволика несрећа никада не сме заборавити. А сад ме пусти да певам. И немој да ми цмиздриш ту као нека баба.
(Почиње да гусла)
 Боже мили, чуда великога!
 Кад се ћаше по земљи Србији,
 По Србији земљи да преврне
 И да друга постане судија!
Придружују му се Милош и Сѿојан, иза ѿозорнице. Све-оѿишѿа какофонија)
 Ту кнезови нису ради кавзи,
 Нит' су ради Турци изјелице,
 Ал' је рада сиротиња раја,
 Која глоба давати не може,
 Ни трпити турскога зулума!

ВИШЊИЋ: *(Срдиѿо)*
 Ко то препевава бесмртног Хомера? Ко се спрда са песником и изазива гнев богова? Ето, Бијела, говорио сам ти. У овој земљи заиста не постоји никакав начин да човек заштити своја уметничка права. Све го преписивач, имитатор и надрислепац. Немам никакве услове за рад, живота ми.

Улазе две срѿске војводе. Бијела хиѿро усѿаје и ѿоздравља их дубоким наклоном.

- СТОЈАН: *(Милошу, њосјрдно)*
Видиш, Милошу, шта су ти српска посла! Спешао човек два-три десетерца, убацио, као мирођије у посну чорбу, од свега помало: мало Косова, мало клетве и заклетве, мало освете, мало крви, људске – само мало, да не заудара, на крају додао шачицу националних идеала, да не забори, и већ се пореди са Хомером. Ја му преклани даровао ђогата – белца као ластавицу – ко велим, нек се дух оплоди материјом, нека и песник осети благодети земаљске – заслужио је, певао је у Лозници док су градски бедеми горели и гаврани се китили људским перјем. А он? Продао коња, паре пропио, и сад опет набада по свету као последњи слепац, што, уосталом, и јесте.
- ВИШЊИЋ: *(Бијели, осорно)*
Што ми ти не казујеш да су пред нама највеће српске војводе и поглавице, је ли упишуљо?! А кад не треба, пустиш језик као ветрењача.
(Милошу и Сјојану, сасвим дружим њоном, ѡренемажући се)
Срећна вам победа, српски соколони! Турци су утекли само с голом душом. Све сам видео одгоре, с брда. То јест, Бијела ми је казивала, а ја сам певао. Већ сам испевао неке фрагменте боја. Почујте, браћо.
(Пева)
Да је коме стати па гледати
Како српске сабље севају,
Како турске главе зевају!
Ту сам убацио и нешто риме. Због ефекта, знате. А оно за Лозницу, потпуно сте у праву. Стојао сам међу вама сред крвава боја, не штедећи живота за слободу отаџбине.
- СТОЈАН: А не штедећи ни моје ракије, богами. Но, добро. Може ли се дознати куда сте се ви то упутили, тако, у породичној слози и у највећем миру?
- БИЈЕЛА: Господару, Змаје од Ноћаја!
Кренули смо преко поља равна
Кано звезде преко ведрa неба!
- СТОЈАН: Е, баш сте ми вас двоје сјајне звезде. Пазите да не озвездате небо. И овако су га вране премрежиле.
- БИЈЕЛА: Опрости, војводо. Сувише дуго слушаам Филипа како пева уз гусле, и онда и сама гдекад започнем тако, поетски.

Кренули смо према Парашници, кажу да ће тамо бити велика баталија, но смо залутали. А далеко је до Дрине, господару! Многе су замке и препреке. Није угодно ни зверу ни човеку.

МИЛОШ: Тешко ономе ко у сопственој земљи залута. Ако будете кадри хватати корак са нама, можемо заједно. У друштву се боље путује.

СТОЈАН: Само да овде посвршавамо још неке послове.
(*Виче у њразно иза сцене*)
Игњате! Милисаве! Јоване! Покопајте наше. Добро их закопајте, дубоко, да их звери не разграбе.
(*Враћа се*)
Хајдемо сада. Вожд је наредио да похитамо. Морамо стићи до свитања.

ВИШЊИЋ: У смрт се никад не касни, господару. А ни у песму. Поћи ћу с тобом, да опевам твоје подвиге и јуначка дела. Потомци ће ми бити захвални.

СТОЈАН: Баш си ми ти неки ласкавац и улизица. Далеко је до Парашнице, наслушаћемо се ми већ твојих мудролија. Како оно рече малочас за турске главе, то ми се било допало...

Одлазе. Зајамњење. Звучна позадина корачнице "Марш на Дрину".

ПРВИ ЧИН. СЛИКА ДРУГА

Воз са три отворена вагона који су иако постављени да творе визуелну амблематичку крста. Вагони су у њешким црним драперијама. Део позорнице према публици, као и онај у средини, њразан је. У вагонима, у њреосијала три дела крстолике сценографије, књаз Милош, Карађорђе и Жена са Књигом.

КЊАЗ Отишли су, напакон. Већ сам мислио да ће вековати овде.
МИЛОШ: Док се они расправе и објасне Турци ће стићи до Беча. Српска посла.
(*Карађорђу*)
Сада увиђаш, драги мој куме, да са оваквим народом ниси могао урадити ништа више од онога што си урадио. А то ће

рећи – ништа! Морао си пробати са неким другим народом, просвећенијим, цивилизованијим. Што се не радује мртвацима, и не восхиштава поразима.

(Отвара новине, које је дойле држао склопљене ѿод мишком. На насловној страни огромни некролози)

Да видимо шта има ново. Опа, изгледа да је пандркнуо неко важан.

(Чииа с муком, замуцкујући)

Ум – ро је нај – нај – већи син на – на – шег на – народа. Умро је највећи син нашег народа!

(Склаја новине)

Зар су тек сад дознали за моју смрт?!

(Чииа даље)

Не – нема више на – шег. Добро. Нема више нашег дра – драгог Бро – за. Нема више нашег драгог Броза!

(Революцирано баца новине на ѿод)

Е, ови моји потомци су заиста изгубили сваки критеријум.

(Обраћа се својим сајуџницима)

Уосталом, да ли сте приметили да од свих европских народа једино ми, Срби, славимо своје непријатеље. Прешло нам у навику. Кад можемо поразе, можемо и непријатеље. Дамо му, лепо, све што му треба: положај у друштву, споменик на гробљу, име у историји. А колико има часних, поштених Срба који су изгинули за слободу и отаџбину, а који нису добили ни имање, ни споменицу, ни орден, па чак ни мртвачки сандук. Као, шта ће му кад је ионако већ мртав. Типична бескућничка идеологија. Просвећени народи Европе одавно су схватили да човек мора да има кућу и нешто окућнице и на овом и на оном свету.

КАРАЂОРЂЕ: Како ти се само не досади да трућаш и блебећеш глупости, некуме, несрбине, несоју, невлладару?! Не знам постоји ли реч којом бих те могао довољно наружити.

КЊАЗ *(Једва дочекавши саговорника)*

МИЛОШ: Не знаш кад си некултуран и необразован.

КАРАЂОРЂЕ: А ти си ми опет много образован, Књаже. У Србији ниси умео ни да се честито потпишеш. Заиста ми је несхватљив твој преображај. Овде си тако фин и углађен, рекао би човек, династ са хиљадугодишњом традицијом и народом који ништа друго не ради већ само чита књиге.

- КЊАЗ
МИЛОШ: То ти је, мој куме, способност прилагођавања ситуацији. Не смеш бити у раскораку са временом. Такав ти је сада тренд: Запад, Европа, култура, цивилизација. И демократија, наравно. Ти то никада ниси умео и зато си и прошао онако како си прошао.
- КАРАЂОРЂЕ: Остави ти мене на миру. Ја сам прошао онако како је једино могао да прође частан и усправан човек у оном невремену.
- КЊАЗ
МИЛОШ: Е, мој куме! Време те је прегазило јер ниси схватио да код нас, Срба, увек влада невреме. Нормално време је за нормалне народе.
- КАРАЂОРЂЕ: Не смемо, ипак, занемарити твоју улогу у свему томе.
- КЊАЗ
МИЛОШ: Моје заслуге у твоје уклањању су доиста скромне, недостојне сећања. Политичар, а поготово државник, дужан је да влада ситуацијом и да се понаша примерено друштвеним гигањима и актуелном политичком тренутку.
- КАРАЂОРЂЕ: Одакле ти само такав речник, да ми је знати?! Мислио би човек да има посла са неким излапелим српским академиком, а не са јебиветром и кумеубицом.
- КЊАЗ
МИЛОШ: Човек мора да буде обавештен. Читам штампу, пратим радио и телевизију. Дневник не пропуштам.
- КАРАЂОРЂЕ: Читаш, ђавола. Држиш новине наопако, као и тамо, у отачаству.
- КЊАЗ
МИЛОШ: *(Увређено)*
Ти стварно не умеш да се понашаш цивилизовано. За толерантан дијалог међу неистомишљеницима и демократско уважавање саговорника ваљда никада ниси ни чуо?!
- КАРАЂОРЂЕ: Види, види! Ко ми то говори о уважавању саговорника?! Да ли је то исти онај књаз Милош који је без милости уклањао своје политичке супарнике, а на миндерлуку се клањао пашама и беговима?!
- КЊАЗ
МИЛОШ: Клањао, и уклањао. Па шта? И опет бих, за свој народ, исто чинио. А ти? Хоћеш да ми кажеш да се ти ниси савијао, је ли, Вожде?! О, молио си и ти, итекако. Кумио и преклињао на све стране. И Његово Величанство бечког Монарха, и Његову Екселенцију архипастира Стратимировића, и Јево Величанство Царја и Государја руског. Ну-дио си Русима братску словенску крв, као да и нама није

неопходна хитна трансфузија.

(Иронично)

"Нећемо поштедети крви наше за славу Словена!" Нисмо је никада ни штедели, вала! Као да је за извоз имамо.

КАРАЂОРЂЕ: *(Помирљиво)*

Јесам, Милошу. Молио сам, кумио и преклињао. Клањао се као ђерам. Али, забадава. Нико нас не удостоји ни одговора, нектоли помоћи. Наслађивала се вековима учена, просвећена Европа над патњама раје србијанске. Презриво је одмахивала руком на наше вапаје и са гађењем се одмицала од ивице тог смрдљивог котла балканскога, у коме се заједно, као свињске изнутрице, кувају људске главе и културе. Обећавали смо све: и земљу и градове, и живе и мртве, и предње и потоње. Заклињали се да ћемо бити најлојалнији поданици, чувари граница, бедем хришћанства. Позивали се на историју и стара савезништва, мољкали да се бар делић од ерудитне светлости просвећене Европе проспе и на нас. Узалуд. Никог се нису тицале наше главе и наши балкански крвави послови. И кога је онда брига што се овде коље шачица очајника са највећом светском силом и империјом за голи живот и опстанак. Битан је Букурешки мир, светски хуманизам, Европа без граница и оружја. Знаш да ми сад дође криво што сам се уопште прихватио старешинства и јагагана.

КЊАЗ
МИЛОШ:

Цаба ти је што сад кукаш, куме. Требало је онда више да кукумавчиш, можда би уродило бољим плодом. Једностав-оличким оквирима. Ниси био адекватно политички умерен, нити у могућности да сагледаш и правилно протумачиш међународне дипломатске односе, да разумеш светске интересе и токове. Као појава, историјски гледано, ти си био, мој куме, чист анахронизам.

КАРАЂОРЂЕ: Шта сам ја био?

КЊАЗ
МИЛОШ:

Био си анахронизам. Консултуј речнике и видећеш шта то значи. А сем тога, куме, био си и крвник. И то велики.

КАРАЂОРЂЕ: Ја крвник?!

КЊАЗ
МИЛОШ:

Да, ти! Шта се чудиш? Сећаш ли се Ђурчије, Вожде? Сећаш ли се Ђорђа Ђурчије, уз Станоја Главаша и твога посинка Милоша Поцерца, највећег устаничког јунака и најславнијег харамбаше свога времена?! Сећаш ли се како је умро?

КАРАЂОРЂЕ: Ђурчија је кукавички побегао са Чокешине. Он је био кукавица и пржибаба и то васцели српски народ зна.

КЊАЗ
МИЛОШ: Ти си те гласове пронео када си га дао смакнути да ти не би његови ђуртинци дошли главе. Знаш и сам да је под Чокешиним Ђурчија био у праву, а не Јаков, и да је Ђурчијина аргументација, по којој српска глава није врбовина да поново израсте када се улудо изгуби, једини национални мото који би нас одржао кроз историју, да смо га послушали.

КАРАЂОРЂЕ: Е, мој Милошу! Да је било по твојем и Ђурчијиним, не би било ни Косова, ни српске историје, ни нас, оваквих какви јесмо. Потурчили бисмо се већ, или бисмо побегли из ових балканских казамата. Да нисмо оволико гинули, не би нас сада ни било овде. А Ђурчију нисам смакнуо ја него Јаков Ненадовић. И добро је учинио.

КЊАЗ
МИЛОШ: Каква ти је то наопака логика! Да смо мање гинули мање би нас било?! Свирање криваку. Ђурчија је казао под Чокешиним једино што се могло рећи, а то је да се војска уклони, да не гине лудо, без невоље. А шта је урадио Јаков? Отерао га као кукавицу и пржибабу! И то му није било довољно, него га је после, у договору с тобом, и ликвидирао. На превару, из потаје, као пса.

КАРАЂОРЂЕ: Претерујеш, Књаже!

КЊАЗ
МИЛОШ: Све што причам је сушта истина. Бог ми је сведок. Тај трагичан догађај, међутим, имао је и неке, по српски народ, веома позитивне консеквенце.

КАРАЂОРЂЕ: Је ли? А може ли се знати које?

КЊАЗ
МИЛОШ: Радовањски луг, на пример.

КАРАЂОРЂЕ: Та шта ми рече!

КЊАЗ
МИЛОШ: То што чујеш. Да ниси тако глуп, и сам би приметио да је драматургија твога убиства у длаку подударна са ликвидацијом Ђорђа Ђурчије. Ти си ми дао одличан предлог. Намамити Ђурчију на веру, само са неколико момака – Сима из Церовца и браћа Никола и Петар из Бадање, ако ме памћење добро служи – успавати га и уљуљкати лажним обећањима, као брава пред клање. Онда га смакнути из потаје, макар и кундацима, кијачки, као побеснело псето.

КАРАЂОРЂЕ: Кад му онолико куршума није било довољно, морали су га дотући кијачки. Јаков ми је говорио да Ђурчија као да и није био човек од овога света, колико је био издржљив и јак.

КЊАЗ
МИЛОШ: У сваком случају, Ђорђе, ти и ја можемо да будемо поносни. Иза нас су ти, мој куме, дошли други, још гори, са неким чудним знацима на челу. И исто су се овако међусобно таманили, на основу примитивне методологије рада коју су преузели од нас. Додуше, после су измислили још неке финесе и декоративне детаље, јер су имали и стране узор. Но, не треба се због тога превише узрујавати. Ти и ја смо у своме времену урадили све што смо могли. Са онако застарелом технологијом није се могло другачије ни боље.

КАРАЂОРЂЕ: Немој ти мене трпати у исту врећу са собом, зликовче! Семе ти се затрло дабогда!

КЊАЗ
МИЛОШ: И затрло се, немој да се секираш. Али, ниси ни ти много боље прошао. А да и не помињем ону неугодну епизоду са твојим оцем. Сигурно не изгараш од жеље да је чујеш?!

Вербални сукоб претих да прерасије у физички обрачун.

ЖЕНА СА
КЊИГОМ: *(Одлучно сјаје између двојице нарођушених мушкараца)* Господо, сада сте стварно претерали. Требало би да се стидите, обојица. Није ни место ни време за овакве расправе. Знате врло добро да сада међусобне размирице морамо оставити по страни, зарад виших интереса. Ако продужите са овим и оваквим разговором, закаснићемо на други чин.

КЊАЗ
МИЛОШ: А шта се ти јављаш, успијушо белосветска? Ко је тебе овластио да арбитрашиш у једном топлом, такорећи фамилијарном разговору двојице пријатеља и кумова који се толико дуго нису видели? Шта је, шта се успијаш? Једва чекаш да истрчиш на бојно поље, као на фудбалски терен, еда би напајала рањене и мртве коње и јунаке. Напајала би их ти, итекако! Знамо и на који начин, је ли куме?

КАРАЂОРЂЕ: Не ударај на светиње, Милошу!

КЊАЗ
МИЛОШ: Ма које црне светиње! У овоме смо се ти и ја барем увек слагали. Та је ишла с колена на колена, као народна песма, види каква је! И сада чека ту, бели анђео, кад ће се свршити последњи бој, и кад ће Срби листом изгинути,

како би могла да прошеће по разбојишту своју нову хаљиницу, и блузицу, и ешарпицу, јер јој тобож' песма тако налаже!

(Гледа на саџ)

Но, пустимо сада то. Колико још имамо?

ЖЕНА СА

КЊИГОМ: Само што нисмо стигли. Господо, време је.

Искаче из своџа ваџона и несџаје са сцене.

КАРАЂОРЂЕ: Да, хајдемо. Жалосно је што морам поново овоме да присуствујем. Шта је ово?

(Подигне књиџу коју је Жена са Књиџом, у журби, исџусџила)

Госпођице, ово је ваше!

КЊАЗ

МИЛОШ: Прочитај ми, молим те, наслов. Баш ме занима шта ли то она све време чита. Да није нека субверзивна литература?

КАРАЂОРЂЕ: Ево ти па сам читај, аналфabetо!

Баца му књиџу у наручје и одлази.

КЊАЗ

МИЛОШ: *(Осџавиши сџм)*
Мислиш да нећу?! Будало! Фаму о својој неписмености сџм сам створио и намерно је потхрањивао целога живота, све у циљу лакшег прејебавања политичких противника, цинцара и диндушмана. У своје време читао сам Гетеа у оригиналу.

(Буса се у џрса)

Ја сам, ја, а не Роми Вук Карацић, омогућио српски књижевни језик и правописну реформу. Да није било мене, Реформатор би скапао од глади. Незахвалник. Да сам за живота дознао за оне историјске студије што ми их је онако пријатељски срочио и ситно по српски накитио, богами би Роми остао и без друге ноге. Но, да видимо, шта то имамо овде. Прво наслов.

(Сриче слово џо слово)

В – И – Ш – Њ – И – Ћ. ВИШЊИЋ?! У, богати, па ово је нешто из нашег времена! Да је прелистамо мало. Па она је потпуно празна! Све време је читала празну књиџу! Дакле, због тога није окретала странице. Само, зашто би неко уопште читао ненаписану књиџу?

(Уџлашено склаџа корице)

Можда су јој странице премазане отровом? Или је напи-

сана невидљивим мастилом, које ће постати видљиво тек у
будућности, када ми не будемо присутни?!

(Показује књигу њублицу)

Нека цењена публика просуди сама. Ја одох на паузу. Чека
нас још пуно посла. А и потребно ми је једно пиће.

(Жени са Књигом и Карађорђу)

Хеј, вас двоје, чекајте ме! Стижем!

Чује се нејасан жагор. Милош журно излази. Затамњење.

ДРУГИ ЧИН. СЛИКА ПРВА

Позорница је у појасу мраку. Глас Војда.

"Браћо! Ви добро знате да нам повраћка нема. Ово су судбоносни тренуци нашег постојања. Цела Србија гори. Све је на ногама: Шумадија, Колубара, Мачва, Подриње, Ресава, Морава, Јагодина, Пожаревац. И како је то увек бивало, сами смо, браћо, пред Богом и историјом. Сви су нас већ унапред сахранили и одржали нам посмртне говоре. Русија, Беч, Европа, чинјав овоземаљски мир очекује наше главе. Па да их не разочарамо, браћо Срби! На нас се подигла највећа сила у овоме веку да нас скрши и понизи. Да нас врати у окриље својој оманској целијској загрљаја. Да нам појале куће, појане жене, искорене мушко постојство. Али, не бојте се, браћо! Не клоните, Срби, духом ни мишицом! Сејте се Видовдана. Наше је Царство небеско. И знајте:

Док је мене на Тимоку Вељка,
И док ми је на Равњу Милоша,
И док ми је Лазара Мућа
На тврдоме шанцу Делиграду,
Не бојим се цара ни везира!

Чујте ме, браћо. Ако морамо да мремо од турских дахија и кабадахија, и од јаничарској и краљској зулума, да не мремо као жене! Да не испуштамо душу и дроб на коцу, неојани и далеки од Бога Сведржитеља! Да нас не распржу коњима на рејове у земљи коју смо крвљу обајрили. Небо, ако смо Срби, да се бијемо и мремо као људи, да заменимо своје главе и појале своју браћу! Ми више нисмо власни од наших животиња. Зајмо, браћо, у бој! За избављење и искупљење оних што долазе, за пољу и славу и слободу ојачају!"

Чују се одушевљени усклици: "У бој! У бој! Живео Војда!" Расветљење. На позорници косовска иконографија, којом доминирају јаркоцрвени барјаци, полегли до земље. На узвишењу у средини сцене, појно загледаана у малојређашњи призор, Бијела. До ње Вишњић.

ВИШЊИЋ: Је л' завршио најзад?

БИЈЕЛА: Ваљда јесте. Филипе, ово ми не слути на добро. Тако се плашим. Шта ће бити с нама?

ВИШЊИЋ: Мислиш, шта ће бити од нас?! Рећи ћу ти. Од нас неће бити ништа.

БИЈЕЛА: Не спрдај се. Озбиљно те питам.

ВИШЊИЋ: Озбиљан сам, жено. Плашим се да присуствујемо распау историје. Бојати се да нам се људско семе не затре.

БИЈЕЛА: Је л' истина да се на нас кренула читава Турска империја?

ВИШЊИЋ: Истина је. Турци Биограчићи, Шапчани, Ваљевци, Турци из Стамбола, из Босне, из Мале Азије. И они најгори, у црно одевени. Кажу да је то војска од неког другог народа и адета, ни турска ни хришћанска но нешто, саклони ме Боже и сачувај, без душе и закона. Пале и кољу као да им је последње. А за капама им затакнута некаква потковица, за срећу ваљда, шта ли?! Кажу да човек може да их види само ноћу, иза сопственог одраза у огледалу.

БИЈЕЛА: *(Криши њрсџе и врџољи се у месџу)*
Пу, пу, далеко било! Па шта да чинимо, чемерни?

ВИШЊИЋ: Оно што смо одувек чинили. Опеваћемо бој, ма како свршио. Зато, буди стрпљива, и не досађуј ми више.

После краће џаузе.

БИЈЕЛА: Никад ми неће бити јасно, Филипе, куда тако предано упиреш поглед, кад си ћорав као пијана кокошка. Знаш, понекад ми се чини да си ме лагао од самога почетка. Цела она прича о богињама и затрвеном огњишту, није ли то хотимично смишљено, еда бих те целога века следила по овим страшним србијанским кланицама?! Вучемо се од разбојишта до разбојишта, горе него орлушине. Сви нас заобилазе надалеко, као да смо губави. Јер, зна се: где је Вишњић, ту су српски гробови.

ВИШЊИЋ: А где су српски гробови, ту је и Србија. Истина је, Бијела, кржави су нам друмови. Али, ти добро знаш да ја другачије не могу да стварам. Док не запитам оне који се, полулуди и пијани, враћају са крвавог пира, куда су ишли, ко је предводио, колики су шићар задобили. И немој се подсмевати моме слепилу, жено! Зенице су ми празне, али је дух окат. У унутрашњости очне дупље сабирам све оне страшне и замамне мирисе боја, од којих се, канда, више и не могу разделити. Срасли су уз мене као ти, некада, у постељи. Након свих ових година почињем да схватам ону људомору и крвопилца Милоша.

БИЈЕЛА: *(Прекорно)*
Бог с тобом, Филипе! Ћути, да те неко не чује. Та Милош Поцерски је најизгледнији српски јунак, иксан достојан косовских витезова. Сада мајке у Србији и нерођену мушку децу крсте његовим именом. И хвалим те Боже да после Обилића дочекасмо...

ВИШЊИЋ: Милош је острвљена звер, главосеча кога не оправдава чак ни то што су у питању турске главе. Човек, ненавикнут на

крв, кад се навикне и острви, постане најгоре живинче. Ја не волим да га сретнем, чак ни у сну. Не знам му лица ни погледа, а ипак га понекад ноћу сањам. Тада ме облива хладан зној и будим се као иза тешке болести. Као да устајем из сопственог гроба.

БИЈЕЛА: Милош је храбар и честит човек и због тога ти од њега зазиреш. Ласно је стајати овде, где те куршум не бије и сабља не сече, и певати док други гину. Ти си кукавица, Филипе, сто пута сам ти то већ рекла. Понекад се питам зашто сам се уопште удала за тебе!

ВИШЊИЋ: Питаш се зашто?! Ја ћу ти одговорити, жено. Зато што си ме волела. Волела си мој глас, начин на који забацам главу пре него што почнем да певам, косу у коју је месечина уплела прсте као гривна – тако си ми некада говорила, сећаш се?! Мој глас те је подсећао на рику јелена у гори. Тврдила си да никада ниси чула таквог мајстора, гугутала ми да сам национални бард и геније.

БИЈЕЛА: Тада још нисам знала да си певао Турцима.

ВИШЊИЋ: Певао сам, дабоме да сам певао.

БИЈЕЛА: Певао си Турцима, истим оним Турцима који су ти потаманили све мушке главе у кући, који су те раскоренили, црни Филипе?!

ВИШЊИЋ: *(Смркнуто)*
Моје Вилиће остави на миру. Они су се осветили, и посветили. Доста је да седам Вилића умре за породични образ. Ако је и због лепе Ђурђије, много је. Не можемо сви бити хероји, нисмо се сви томе дали на овом поганом свету. Част! Изем ти част која однесе седам мушких глава. Онаких глава. Остадох само ја, Божји испљувак и испрдак, гоља и јебиветар. Е, а они. Моји Вилићи! Када би Марко пролазио селом, онако темелан и јак, као земља коју је газио, женама би румен, попут јагорчевине, подилазила образе. Стидљиво би савијале главе гледајући крадом, кроз трепавице, како иде Марко Вилић, кућни старешина и човечина, Божји косац и плодоносац...

БИЈЕЛА: Вилићи су знали шта је част, за разлику од тебе. Када су Турци насрнули на образ лепе Ђурђије, обесили су их за шљиву испред куће уларом са њихових коња. Осветлали су

образ целој Семберији. А чист образ и поштење наше су светиње. Још од Косова наовамо гинуло се за крст часни...

ВИШЊИЋ: За крст часни и слободу златну, за Царство небеско, за Нејаког цара, за Светог кнеза, за Видовдан, за српство, за незаборав, и тако даље, без краја и конца.

БИЈЕЛА: *(Неким дружим, дубљим, свечанијим гласом)*
Доста је било, Филипе. Гинуло се, гине се, и гинуће се. Акобогда, за слободу довека. Макар и последње дете у бешици припасало сабљу око паса и кренуло у бој. Срећом, још има правих Срба, који знају шта је то отачаство. Погледај. Војске се пребирају и уређују. Свануло је. Бој ће отпочети сваког часа.

ВИШЊИЋ: *(Узима гусле и ужурбано намешта гудало)*
Како је посуљена српска војска?

БИЈЕЛА: Не видим баш најбоље. Требало је да приђемо мало ближе, рекла сам ти. На левом крилу су Станоје Главаш, Миленко Стојковић из Кличевца и, чини ми се, Петар Добрњац. Десно су Јанко Катић из Рогаче, Лазар Мутап и Васо Чарапић, коме су јако брата убили. А ево су и највеће српске поглавице: Чупић, са својим мачванским бећарима, Јаков Ненадовић, Милош Поцерац, поп Лука Лазаревић. Испред свих је, како се и приличи, Вожд. Ево, сраженије само што није отпочело. Коњици подешавају колане, пешци потпрашују пушке.

ВИШЊИЋ: А Турци?

БИЈЕЛА: Неслућена сила и ордија. Прекрили су целу Парашницу. Колоне им се сустижу и преплићу као ниска од ћердана. Они најпрви још не стигну да преброде Дрину, већ пристижу нови одреди. А страшна им је војска. Све сам крвник и проћераник, један гори од другог.

ВИШЊИЋ: *(Пева)*
И на Дрину Турци пристигоше,
Парашницу грозно притискоше.

БИЈЕЛА: Ево, почело је!

ВИШЊИЋ: Говори, зашто ћутиш? Ова грмљавина, је ли од топова?

БИЈЕЛА: Чујеш и сам. Турци туку картечом. Срби одговарају из оног јединог трешњевог топа. Сада избацише пушке једни на друге. Ништа се не види од силног пламена и дима.

- ВИШЊИЋ: *(Пева)*
Магла паде од неба до земље,
Нит' се види неба ни облака
Од онога праха пушчаного.
- БИЈЕЛА: Сад се мало раздањује. Срби добро гађају. Успрегнули су и забунили Турке. Ево, опет испалише плотун.
- ВИШЊИЋ: *(Пева)*
Кано грозна киша из облака
Тако с' просу пушка од Србаља!
- БИЈЕЛА: Аферим, Катићу! Посветила ти се рука! Згодио је Али-бега Видајића из Зворника. Потрефи га посред звезде. Ни медет не стиже да каже, искочише му очи из главе.
- ВИШЊИЋ: *(Пева)*
Катић згоди зворничкога бега,
Чело пуче, очи искочише!
- БИЈЕЛА: Сада се сударише прса у прса. Какав је то тресак, до Бога се чује. Наши се јуначки бију. Чупић чини чуда од јунаштва. Сабљом сече, буздованом удара, истовремено коњем газећи Турке. Његови бећари зубима кољу некрст.
- ВИШЊИЋ: *(Пева)*
Чупић ради да гласник не оде!
- БИЈЕЛА: Милош Поцерац разгони и сече Турке као помаман.
- ВИШЊИЋ: *(Пева)*
Ал' ето ти Милоша Поцерца
На јагрзу коњу великоме.
Он разгони Турке преко Дрине
Док под собом коња не умори.
Светло му се име помињало
Док је Дрине и док је Поцерја.
- БИЈЕЛА: Какво је то сраженије! Земља шкргуће и јечи од проливлене крви.
- ВИШЊИЋ: *(Пева)*
Да је коме стати па гледати
Како гребу мачи гребештаци
И шкргућу кости од јунака!
Земља јечи, до неба се чује!
Не, боље је овако:
Земља јечи, ведро небо звечи!

(Бијели)

Мајстор сам за леонинску риму, мораш признати. Кад затвориш очи и кажеш: "Земља јечи, ведро небо звечи", не уобличава ли ти се визија страшног, крвавог боја у глави?

БИЈЕЛА: Немам времена да затварам очи, Филипе. Ионако су пре-
дуго биле затворене. И ништа те не разумем. Знам само да
наши напредују. Потискују и збијају Турке. Акобогда, су-
спрегнуће их. Напред, соколови! Али, ни Турци се не дају.
Насрћу и гину без броја и тефтера. Подавише се у Дрини, и
мртви алачући: "Јуриш, за веру Мухамедову!" А једнако
нови пристижу.

ВИШЊИЋ: *(Пева)*

Дрина вода не тражи тефтера
Веће ждере без броја јунаке!
Дрина водо, валовита, ладна,
Ждери, Дрино, наше душманине!

БИЈЕЛА: Не ваља, Филипе. Срби сустају. Ено, погибе Добрњац.
Разбише поцерског војводу. Заробише Мутапа.

ВИШЊИЋ: *(Пева)*

Ко ће сили Божјој одолети,
Ко л' побити све царева Турке?

БИЈЕЛА: Све се суноврати. Пребегоше без војске Лука Лазаревић,
Бакал Милосав, Сима Катић и Црнобарац Станко Јуришић
у Срем. Чупић, сав у ранама, с голом душом преплива
Дрину.

ВИШЊИЋ: А Вожд?

БИЈЕЛА: Стоји насред поља, не верујући сопственим очима. Над-
владаше Турци.
(Виче љућ бојишија)
Бежи, Господару! Спаси главу! Док си ти жив жива је и
Србија!

ВИШЊИЋ: *(Пева)*

Бежи Ђорђе, жалосна ти мајка!
Погибе ти на Тимоку Вељко,
Разби ти се на Равњу Милошу,
Мутапа ти Турци затворише
У тврдоме шанцу Делиграда!

БИЈЕЛА: Да се склањамо и ми. Нема нам више живота у Србији. Да избегнемо у Срем, имам рођаке у Грку, лепо ће нас примити. Да се скрасимо негде док не дођу боља времена.

ВИШЊИЋ: Боља времена никада не долазе сама.
(Управља поглед ка небу)
Шта је оно, Бијела? Видиш ли? Тамо горе. Српске харамбаше и поглавице лете небом, у некој чудној машини. Тамо су Ђорђе и Милош, и нека предивна, заумна визија у белом. Рекао бих да је жена, ако није сам Божји анђео. Нећу у Грк, Бијела! Шта ћу тамо?! Да лажем простодушне сремске паоре приповедајући им измишљена јунаштва, да се возим фијакером, обасут хвалоспевима, несрећан и крвав испод коже, онемогућен да више икада, до смрти, пропевам. Не, Бијела! Зашто морам да удовољим свим захтевима својих биографа?! Ионако је посао фризирања историје резервисан за потплаћене националне летописце. Изместићу се из сопствене биографије, макар због тога морао да се физички поништим.
(Небу)
Хеј, ви тамо! Чекајте ме! Долазим!

БИЈЕЛА: Не чини то, ти луда главо! Не знаш куда идеш. Задовољи се сопственом несрећом, не навлачи на себе туђе. Не остављај ме саму! Филипе!

Вишњић излази са сцене, као сомнамбул загледан у сојствено њривиђење на небу. Бијела испрчава за њим. На њозорницу стиуа Карађорђе, вас у црном, скрушен, ѓологлав.

КАРАЂОРЂЕ:(Пророчки)
Дрина водо, племенита међо
Измеђ' Босне и измеђ' Србије.
Наскоро ће и то време доћи
Када ћу ја и тебека прећи
И честиту Босну полазити!

ЗАВЕСА

ТРЕЋИ ЧИН. СЛИКА ПРВА

Расветљење. Сцена је пренета на пољану испред мале, прљавосиве крчме, на периферији неког забаченог провинцијског градића. Испред улазних врата разбацане конзерве, лименке од пива и криш од поломљеног кафанског инвентара. На зидовима рује од куријума. Ноћ је. Дува јак ветар. Промиче сивина, неугодна киша. Прави кијамети. Исход фењера, који уљашено жмирка са прочеља Кафана, нахерена дрвена шабла с најтисом: КОД МАЈКЕ ЈУГОВИЋА. Из Кафана дојуре женски кикои, звук рашишмоване хармонике и звецкање чаши. На средини сцене, испред кафанских врата, два стразара у маскарним униформама, и у јуној рајној ојреми. У једном тренутку, ујаво када се стразари размимолазе, врата се, под налетом ветра, с преском отварају. Из Кафана загрми хор тијаних, распојасаних антиислухиста.

ХОР: Свињске ноге и ребарца,
Крменадле и бедарца,
И кавурме, и шкембића:
Све КОД МАЈКЕ ЈУГОВИЋА.
ТВ звезде и певаљке,
Курвештине радодајке,
Увлачење до главића:
Све КОД МАЈКЕ ЈУГОВИЋА.

Последњи сивих пропраћен је тијаним урликањем и урнебесним айлаузом. Први стразар изнервирано зајвара врата.

ПРВИ Ето за кога ми крвавимо гаће, мајку им хохштаплерску!
СТРАЖАР: Накупили се овде с коца и конопца, каобајаги важно заседање, питања од виталног националног интереса. А овамо, погледај – оргије и баханалије. Римљани би им позавидели на инвентивности. То ждере и преждерава се као да хране никада видело није.

ДРУГИ *(Прилажује му цигарету)*
СТРАЖАР: Немој да се узрујаваш без потребе. Та то су наши народни представници, сами смо их бирали. Развеселили се мало људи, славе краљев рођендан, треба их разумети. Ако и направе неки зијан, све ће то народ позлатити. А, богоми, и платити. Него, виде ли, живота ти, ону нову певачицу, што су је довели специјално за краљев рођендан?

ПРВИ
СТРАЖАР: Јок, ти си видео!

ДРУГИ

СТРАЖАР: Па, је ли чему?

ПРВИ

СТРАЖАР: Него шта, страшна женска. Не би они Његовом Величанству довели шта било. Права Ћићолина. Била је ономад и на ТВ, о празнику. А што пева! Само је ми овде нећемо чути.

ДРУГИ

СТРАЖАР: Безецовано је то за главоње, не сумњам.

ПРВИ

СТРАЖАР: Море, проћи ће и њихово. Већ су се свима попели на ону ствар. Народ је оголео и обосоио, деца и старци нам липсавају од глади, а они тефериче. Ничије није довека трајало, па неће ни њихово. Него, придржидер ми ову пушчетину, морам поради себе. Протеро ме дуван.

ДРУГИ

СТРАЖАР: Идеш да истресеш својевину, а? У мом селу први јутарњи одлазак у поље зову јутроклек. Пробудиш се пред свитање, тако некако, у ово доба. Измијеш се до паса бунарском водом, пресече те, онако буновног, као ладан шприцер. Онда посрчеш два-три дувана и прву јутарњу кафу, раноранку. После тога аутоматски трчиш на јутроклек – сама реч ти казује и зашто.

ПРВИ

(Одлазећи)

СТРАЖАР: Онда прву малу нужду сигурно зовете јутроскок, а?

ДРУГИ

(Остивши сам)

СТРАЖАР: Спрдај се ти само, спрдај. Видећеш ти још, сви ћете ви видети ко сам ја.

(Онима у кафани)

До јутра ћете ми певати другу песму. Пуна су вам уста великих речи и обећања: патриотизам, идеали, одбрана отаџбине. А овамо, трпај у џепове. Напљачкали сте све што вам је пало шака. А ми се сатиремо по овим беспућима, гладујемо и мрзнемо се, чувамо попаљена гробља и опустела огњишта. Све што је могло, побегло је одавде. Остадоше само очајници. И они што немају камо. Што су им, као и мени, поклали и живе и мртве. И куда да идем? Ма куда пошао пратиће ме згаришта. И лице оне Туркиње што ми сваке ноћи долази у сан. Што има очи детета, и глас који ми још одзвања у ушима, јер је вриснуо после експлозије бомбе која јој је разнела лице. Моје бомбе. Али, нисам крив, тако ми свега! Нисам то желео. Нисам знао да је то она. Чистили смо терен, свакодневни, рутински посао,

и онда је одједном тамо, у том полумраку, у том вражјем подруму, нешто мрднуло, нешто се померио и пало, и ја сам аутоматски, из страха, испустио ту бомбу, боље да сам руку одсекао. А онда сам је угледао, моју вилу. Стајала је тамо, помирена и са овим и са оним светом, и гледала ме погледом који нећу заборавити док сам жив. Одмах сам знао да је то она: жена коју ми је Судбина доделила још у мајчиној утроби. Сада је већ почела и на јави да ме походи, незвана и злогука гошћа. Ни ракија ми више на помаже да је се отресем.

(Вади флашу из џепа и са разочарањем констативује да је празна)

Са овим ћу је бар лакше поднети, моју несуђеницу, моју лепу Јасмину – тим сам је именом, у немању другога, даривао.

(Један снажнији удар ветра поново широм отвара врата Кафане. Разазнају се, у олуји, само одломци бахајских мушких поски и просјачких узвика. Чује се: "Живели. Сјао си ми на ногу, сељачино. Што је добра јањина. Лујај флаше о своју главу, идиоте". Врата се нагло затварају)

Ови ће се сами поубијати до свитања. Био бих им захвалан, уштедели би ми труд. Е, моја сиротиња рајо! Ваљда ниси ни заслужила боље од овог дупелизачког шљама што се накупио овде од немила и недрага.

Појављује се Први стражар. Услахирен је. Држи панталоне у рукама и замуцкује од узбуђења.

ПРВИ

СТРАЖАР: Та... тамо!

ДРУГИ

(Са оружјем на појасу, ућлашено)

СТРАЖАР: Шта тамо?

ПРВИ

(Непрестано понавља)

СТРАЖАР: Та... та... тамо!

(Показује појасом)

Е... ено... тамо!

ДРУГИ

(Нестерпиво)

СТРАЖАР: Шта ти је, човече? Шта има тамо? Та говори, ниси ваљда изгубио језик!

ПРВИ

СТРАЖАР: Тамо је!

- ДРУГИ
СТРАЖАР: Ко је тамо? Непријатељ?
- ПРВИ
СТРАЖАР: *(Врћи одрично главом)*
Не.
- ДРУГИ
СТРАЖАР: Људи, звери, авети? Ма, хоћеш ли проговорити већ једном?!
- ПРВИ
СТРАЖАР: *(Коначно је дошао до даха)*
Не знам. Људи нису, а чини ми се, ни звери. Биће да су авети. Вампири и вукодлаци, здухаћи и стуге. Урокљивци, злооки и злореки, погани на срцу и језику.
- ДРУГИ
СТРАЖАР: *(Подсмешљиво)*
Вампири, кажеш. Ма ајде. Дракула и Франкештајн, у дуету, повампирили специјално у циљу ометања твог срања на стражарском месту! Па што ми одмах не рече да су то само наши домаћи вампири, да се не штрецам и не узрујавам забадава. А сад се лепо смири, удахни дубоко, тако, па ми јасно и гласно исприповедај шта си то конкретно видео. Дакле?! Ја чекам.
- ПРВИ
СТРАЖАР: Конкретно! Може ли се о последњим стварима говорити конкретно? Сме ли се именовати несрећа, чак и када је у нама поникла? Оно што сам видео, мора да је била смрт сама, трагови јој се замели, и путеви поразмицали међу нама.
- ДРУГИ
СТРАЖАР: *(Резињирано)*
Не вреди њему говорити. Он заопучио, па све једно те исто: вампири, па вампири. Јебо те Сава Савановић! Дедер, дуни, да видим колико си ракије положио у том шибљаку. Срам те било! Пијеш криомице, сâм, да нико не види. Пријатеље не нудиш и не зарезујеш низашта.
- ПРВИ
СТРАЖАР: Ма иди, бре, човече! Какво пиће, какви бакрачи! Тамо стварно има нечега. Тек што сам спустио панталоне и отпочео са радњом, кад ме нешто зграби за ногу и стисну, као клештима. И зацвиле, а глас му плеснив, загробан: "Помажите, ако сте Срби и људи!"
- Кроз олују дойире слабино дозивање, као лелујање светиљке на ветру.*
- ГЛАС: Браћо! Браћо, где сте?
- ПРВИ
СТРАЖАР: Е... ево опет! Јеси ли чуо?

ДРУГИ
СТРАЖАР: Чекај мало, тамо стварно има некога! Да нису непријатељске уходе? Или нам се само причињава од умора и неспавања?

(Првом стражару)

Дођи, видећеш да нема разлога за забринутост.

Крећу, повијени под налетиима ветра, у правцу Гласа.

ДРУГИ

СТРАЖАР: Има ли кога тамо?

Тајац, Зајим поново онај исти глас, сабласни Глас.

ГЛАС: Браћо Срби, где сте? Тражим вас већ стотинама година. Где сте се сакрили? Знам да сте ту. Помажите, ако сте људи!

ПРВИ
СТРАЖАР: Сто... стотинама година?! Господе Боже Саваоте, помилуј нас рабе твоје грешне и недостојне!

(Крсти се)

Одагнај Сатанаилове слуге из наших душа, прочисти нас и расветли, Праведни, ти то можеш.

ДРУГИ
(Изнервирано)

СТРАЖАР: Не цмиздри, будало!

(Виче у мрак, гласом који не прати поговора)

Покажи се да видимо ко си, ако си човек!

(Реципира ушкву)

Пуцаћу!

ВИШЊИЋ: *(Јер то је он)*

Ево, браћо, само кад вас нађох.

(На позорници се по маља зротијескна разбарушена авиј засирашујуће изгледа. Густа седа коса му шишко ошито-зади полегла на плећа. До половине шемена ћелав. Веће, на коси решене и чујаве, накриле су му, као сирехе, празне очне дубље. Лице изрвашено божињама. На лобањи неколико пресноцрвених ожиљака од канције или јајана-гана. Озрнути масном војничком кабаницом, висок, плећати и усриван, бауља наслејо из шемине, оријентацију се према гласу)

Ево ме, ево! Где сте?

ДРУГИ
СТРАЖАР: Ком ли је психијатру овај умакао, јадан не био?! Стој, матори! И казуј ко си, или се нећеш наносити главе на раменима!

- ВИШЊИЋ: Звао сам се Филип. Црница ме је отхранила и ноћ привила на своја недра. Од мајке, земље, научио сам да је човек најјачи када има у очима звезде. Тада још нисам познавао смрт.
- ДРУГИ
СТРАЖАР: Па овај се зајебава с нама. Не знам само шта ме спречава да му саспем рафал у тинтару?! Не би ми био ни први ни последњи.
- ПРВИ
СТРАЖАР: *(Одахнувши)* Пусту га, болан. Та то је само обичан просјак. Или убога избеглица која је од превелике несреће померила памећу. Е, стари, баш си ме пресеко. Оде ми пола живота.
- ДРУГИ
СТРАЖАР: Одувек сам мрзео просјаке. Још из детињства. Као што неко мрзи псе, или мачке. Миришу на несрећу. Само, овај овде ми не личи на просјака. Погледај га. Као да није од овога света. Или је шенуо или је турска ухода. Трећег нема.
- ВИШЊИЋ: Значи, браћо, ништа се није променило. Још се бијемо с Турцима. Знао сам да су ме претекли и у овом веку.
- ПРВИ
СТРАЖАР: Чекај мало, ово је заиста необично. Па он је слеп! Откуд један слепац у овом беспућу, где и птица нерадо свија гнездо?
- ДРУГИ
СТРАЖАР: Да, заиста! И то баш ове ноћи? Краљ само што није стигао. И све је испланирано до у танчине. Да није неки провокатор? Говори, матори, откуд ти овде!? Одакле долазиш?!
- ВИШЊИЋ: Дакле и Краљ је ту?! Знао сам да ће ме Провиђење довести на право место. Одакле долазим, велиш?! Тамо, одакле ја долазим, никоме се не жури да пође. Али, ја се све време питам, одакле ми је познат твој глас. Та ти ли си, Милоше, и ти, Стојане?! Ја сам, Вишњић, зар ме не препознајете?! Ваша савест, ваше памћење. Ваш Хомер.

Покушава да их задрли, безуспешно млатарајући рукама око себе.

- ДРУГИ
СТРАЖАР: *(Грубо га одзурјује)* Одбиј, бре! Немој ми се ту интимизирати с нама! Какав Вишњић, човече?! Какав Хомер?! Да л' си ти при свести?
- ПРВИ
СТРАЖАР: Знаш шта. Мислим да ће бити најбоље да ову луду одведемо саветнику, па нек он гледа шта ће са њом. Можда скрива важна обавештења о положају и плановима непријатеља.

ДРУГИ У праву си. Води га!
СТРАЖАР: *(За себе)*
Тако, уосталом, неће моћи ништа да поквари.

ПРВИ
СТРАЖАР: Хајде, Хомеру, полази!
ДРУГИ *(Удара га кундаком њушке у леђа)*
СТРАЖАР: Полази, кад ти се каже!

ВИШЊИЋ: Е, мој Милошу! Памћење ти је ослабило, али рука није.
Обавештења која ја скривам вама не могу бити од користи.
Сети ме се када ти поново дође она Туркиња у сан!

ДРУГИ *(Видљиво се њргнувши)*
СТРАЖАР: Али како... Откуд он зна? Нико ме нисам причао...

ПРВИ *(Застаје на њренућак)*
СТРАЖАР: Шта то овај трабуња? Каква Туркиња?!

ДРУГИ *(Прибрави се)*
СТРАЖАР: Ма ништа. Лупа глупости. Видиш да није при чистој свести.
Хајде, води га!

Вишњић и Први стражар излазе. Други стражар се лагано сјушића на колена и осћаје њако, њресамићен, са ѓлавом зароњеном у шаке.

ЗАТАМЊЕЊЕ

ТРЕЋИ ЧИН. СЛИКА ДРУГА

Унутрашњоси Кафана. У Кафани, како је био већ ред и обичај, срча до колена. Полугола певачица, "мешајући", на столу, интенивиреира неку популарну новокомпоновану фолк мелодију, ииша:

*"Ја сам фина, носим мини,
Дођи, Мићо, ја га скини."*

Поред ње, у Кафани, ирисуйна су још само двојица мушараца, заузеиа неким, очиио поверљивим разговором. Погађаије, у иишању су Карађорђе и књаз Милош. Певачица је, наравно, Жена са Књигом. Мушараца су у сивим, безбојним оделима, са краваиама на које нису навикли и које их несносно жуљају, иако да су приморани да их, заједно са сакоима, скину до краја сцене. Жена је најадно одевена и нашминкана, са деколиеом на извол'ше. Чим музика ирестане, певачица ће уморно сићи са стола.

САВЕТНИК На, лутко, заслужила си.

(КЊАЗ (Сивава јој новац у недра)

МИЛОШ): А сад се торњај напоље. Имамо важне државне послове. И нека нас нико не узнемирава! Јеси ли разумела?!

Жена пошврдно клима главом и излази, испраћена звучним иаишањем по задњици.

МИНИСТАР Говори, брзо. Краљ само што није стигао.

ПОЛИЦИЈЕ

(КАРАЂОРЂЕ):

САВЕТНИК: Он је.

МИНИСТАР

ПОЛИЦИЈЕ: Сигуран си?

САВЕТНИК: Разговарао сам с њим, као сад с тобом.

МИНИСТАР

ПОЛИЦИЈЕ: И?

САВЕТНИК: Ништа. Правио сам се да га не познајем.

МИНИСТАР

ПОЛИЦИЈЕ: А он?

САВЕТНИК: Препознао ме је, наравно.

МИНИСТАР Упозорио сам те. Не можемо побећи од своје прошлости.

ПОЛИЦИЈЕ: Знао сам да ће нас кад-тад стићи, само бејаш у недоумици који ће облик одабрати. Али, зашто баш он? И шта хоће?

САВЕТНИК: Хоће тебе.

МИНИСТАР

ПОЛИЦИЈЕ: Мене?

САВЕТНИК: Да, тебе. Ником другом неће ништа да каже, нема шта да поручи. Хоће само Вожда.

МИНИСТАР

ПОЛИЦИЈЕ: Али зашто? Шта ћу му ја?

САВЕТНИК: То ти најбоље знаш. У нерашчишћена питања твоје биографије не улазим. Ја сам задужен само за завршне пасусе. Но, у сваком случају, не треба бринути. Стражи сам рекао да је, очито, у питању нека безопасна луда, побегла из једне од овдашњих проклетих авлија, хвала богу, има их и одвише. Пустио сам га, али није хтео никуда да иде. Упорно је инсистирао да жели да види Вожда и узгред понављао да са обреновићевским потурицама нема шта да разговара. Уједа, пашче, и после смрти. Није му доста што ми је спевао "Бој на Чачку", тај срамни псеудолитерарни памфлет којим ми је завјекивјеков окаљао образ пред потомцима. Постао је агресиван, претио да ће направити скандал на банкету уприличеном у част краљевог рођендана. Морао сам некако да га смирим.

МИНИСТАР

ПОЛИЦИЈЕ: Ниси га ваљда... ?

САВЕТНИК: Не, наравно. Зар се покојник може убити? Стражари су му само мало изменили лични опис. Дао сам га затворити у тамницу док не видимо шта ћемо с њим.

МИНИСТАР

ПОЛИЦИЈЕ: И, шта да радимо?

САВЕТНИК: Добро знаш да овде нисмо доспели случајно. У питању су највиши национални интереси. Сада, кад се води одсудна битка за одбрану отаџбине, неопходни смо своме народу. Не смемо дозволити да нас једна неодговорна будала из прошлости поткаже и упрска читаву ствар.

МИНИСТАР

ПОЛИЦИЈЕ: Па?

САВЕТНИК: Морамо га придобити за нашу ствар. Убедити га да је то што чинимо исправно. Он нам може бити од велике користи.

МИНИСТАР

ПОЛИЦИЈЕ: Убедити га?! Да, али како?

САВЕТНИК: Чућеш. Ћути сада.

Улази Краљ. Он је лик без физиономије, без карактера, и, као што му и само име каже, без лица. Присујни га поздрављају дубоким реверансом.

КРАЉ *(Срдито)*

БЕЗ ЛИЦА: Шта се то догађа овде? Зашто је прекинута моја рођенданска забава? И где је та нова певачица? Заповедио сам да ме неизоставно чека овде.

САВЕТНИК: Одстранили смо све из дворских одаја, Ваше Величанство. Прилике налажу хитну седницу Крунског савета.

КРАЉ Шта је то тако хитно, саветниче? Упозоравам вас: ако сте

БЕЗ ЛИЦА: ми без разлога покварили рођендан, дебело ћете зажалити.

САВЕТНИК: Присиљавате ме да Вас подсетим на нешто што би Ваши поданици сигурно веома волели да чују.

КРАЉ Доста, хуљо! Знаш да сам одробијао своје давно пре него

БЕЗ ЛИЦА: што је отпочео рат. Уосталом, у овој земљи робија је одувек имала култни статус приправничког стажа за будућег владара. Сви моји претходници су, пре него што су постали претходници, слали своје претходнике у бајбоконе у којима су и сами некада трунули о државном трошку. И шта ако сам био у затвору? Мислиш да би ми скинули круну? Краљеви немају мандат.

МИНИСТАР Скинули би Вам они главу, Ваше Величанство. Боље да

ПОЛИЦИЈЕ: нас саслушате.

КРАЉ Победили сте, лицемери. Отварам седницу Крунског са-

БЕЗ ЛИЦА: вета у пуном саставу. Поднесите уводни реферат.

САВЕТНИК: Ваше Величанство! Стање у Краљевству је забрињавајуће.

КРАЉ

БЕЗ ЛИЦА: А кад није било? Скрати. Шта је ново?

САВЕТНИК: Ново је то што Вам се престо љуља као кула од карата, што су борци уморни и немотивисани за борбу, што у народу влада незадовољство које све више расте, а због нових пореза, глоба, дажбина и осталих намета које је Ваше Величанство имало част разрезати својим поданицима. Буне се чак и људи из кругова Ваших најближих и

најповерљивијих сарадника, припадници владе, војске и полиције.

КРАЉ *(Зева)*

БЕЗ ЛИЦА: Ах, ах, како је све то досадно и неинвентивно. Не видим ту никаквог разлога за узнемиравање. Коловође ћемо смакнуту уз велику помпу, као ратне профитере и црноберзијанце. Приредићемо плебсу јавно погубљење, светина то воли, увек је туђа несрећа примамљивија од сопствене. Демонстрираћемо да правна држава у мом краљевству беспрекорно функционише и да су сви пред законом једнаки – нема протекције ни за кога.

МИНИСТАР ПОЛИЦИЈЕ: Плашим се да је стање много озбиљније. Незадовољство у народу је достигло такве размере да сваког часа може да букне пожар који ће нас све однети у вражју матер. Само захваљујући беспримерној оданости ваше елитне гардијске јединице "Змај од Ноћаја" то се још увек није десило.

КРАЉ

БЕЗ ЛИЦА: Организоваћемо изборе. То увек упали.

САВЕТНИК: То смо урадили прошлога пута када је запретила буна. На праведним и демократским изборима на којима смо, поред медија, контролисали и све остало, добили смо – гле чуда! – апсолутну већину у парламенту. Али, у народу се већ увелико прича да су избори били намештени. И академици се буне.

КРАЉ

БЕЗ ЛИЦА: Избацићемо их из Академије. И еутаназирати из милосрђа, ако треба. Ионако су већ излапели. Водају их по земљи као мечку на штапу.

САВЕТНИК: Не, Величанство, ни то не иде.

КРАЉ

БЕЗ ЛИЦА: Па, добро, саветниче, шта да радимо? Имаш ли неки конкретан предлог?

САВЕТНИК: Потребно је да повратимо веру у правдољубивост и легитимитет власти. Ударање у националну лиру више не помаже. Народ је бескућан и гладан. Превише су га оголели разни лопови, назовибанкари и проче дахије и кабадахије из кругова Ваших најближих сарадника.

МИНИСТАР

ПОЛИЦИЈЕ: Претерали сте, Ваше Величанство, са овим новим таксама и наметима. Само што им нисте разрезали порез на ваздух, и воду коју пију.

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА: То је био ваш предлог. Ви сте ми рекли да смо нерационалним трошењем испразнили државну благајну и да нам прети финансијски колапс. А тенкови морају да имају бензина, и војска муниције.

МИНИСТАР
ПОЛИЦИЈЕ: Погрешили смо, морам признати.

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА: *(Сада већ забринутим тоном)*
Па шта нам је потребно чинити?

САВЕТНИК: Чинити? Ништа. Потребно нам је чудо. Само нас још чудо може спасти.

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА: Чудо? А где ћемо наћи чудо?

САВЕТНИК: Као и обично, Ваше Величанство, имали смо среће. Чудо је нашло нас. У најпогоднијем тренутку догодило се немогуће. Указао нам се.

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА,
МИНИСТАР
ПОЛИЦИЈЕ: Ко?

САВЕТНИК: Он.

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА,
МИНИСТАР
ПОЛИЦИЈЕ: Ко он?

САВЕТНИК: Он. Вишњић.

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА,
МИНИСТАР
ПОЛИЦИЈЕ: Вишњић?!

САВЕТНИК: Да, Вишњић. Само полако, будите стрпљиви, све ћете чути. Ево о чему се ради. Ноћас, негде пред зору, кад је забава била на врхунцу, стража ми је довела једног старца, једну анахрону слепу креатуру која се појавила ниоткуда. Сумњаху да је турска ухода. Старац ми је испричао причу у коју једва да је и сам могао да поверује. Представио се као Филип Вишњић, гласовити српски гуслар и песник.

КРАЉ Гуслар? Зар они још постоје? Нисам чуо за њега. Да ли је
БЕЗ ЛИЦА: члан Краљевске уметничке академије? Где живи?

САВЕТНИК: Нигде, Ваше Величанство. Умро је почетком прошлог
века, по слому Првог српског устанка коме је посветио цео
свој песнички опус.

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА: Али како... ?

САВЕТНИК: Лепо. Умакао је из свога времена, повампирео се, и сада
тражи да види актуелног Господара и Вожда Србије, то
јест Вас. Тако бар он каже.

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА: Лудак!

САВЕТНИК: Још горе: фанатик! Стража је морала да примени силу да
га одстрани из дворских одаја. Ни тада није хтео да оде.
Наредио сам да га баце у тамницу. У знак протеста, де-
монстративно се узнео у ваздух.

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА,
МИНИСТАР
ПОЛИЦИЈЕ: Шта је урадио?!

САВЕТНИК: Звучи невероватно, и да нисам видео својим очима, ни сâм
не бих поверовао. Противно логици здравог разума и зем-
љине теже, уздигао се на неколико педаља изнад земље и
остао тако, тврдоглаво и упорно лебдећи у ваздуху. Рекао
је да он има све време овога света на располагању, и да му
ни на памет не пада да се спусти док не види Вожда.

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА,
МИНИСТАР
ПОЛИЦИЈЕ: Невероватно!

САВЕТНИК: Никада нисам видео тако нешто. И, што је најважније,
чудо је инспиративно деловало на мене. Пала ми је на
памет сјајна замисао.

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА: Да чујем.

САВЕТНИК: Ваше Величанство, само га је небо послало. По свим фи-
зичким карактеристикама, Стари је заиста плунути Ви-
шњић, бар како су га описали савременици: иста лавља

физиономија, дуга и седа коса, фасцинирајући глас. Да не заборавим, и Вишњић је био слеп. Уз то, очито је у питању некакав екстрасенс, или како већ зову те луде са паранормалним способностима.

МИНИСТАР
ПОЛИЦИЈЕ: Не мислиш ваљда... ?

САВЕТНИК: Мислим. Управо то мислим. Чудо се указало. Бог нам је послао највећег српског гуслара да предскаже и благослови победу правоверних. Представа може да почне.

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА: Мислиш да ће нам неко поверовати?

САВЕТНИК: Несумњиво. Народ је очајан, а очајник се и за сламку хвата. Па они још причају о вукодлацима и здухањима, бацају карте и гледају у боб. А Слепац, по свему што сам видео, делује заиста као пророк и изасланик Божји. Само га морамо натерати да сарађује. Ако све буде организовано на прави начин, предупредићемо и ову буну, Господару, и инспирисати наше борце да наставе рат, до коначне победе или смрти. Њихове, наравно. Друге нам нема.

КРАЉ *(Устаје, одушевљено њескајући рукама)*
БЕЗ ЛИЦА: Одлично! То је то! Браво, саветниче. Добићеш још два одликовања.

САВЕТНИК: Хвала, Ваше Величанство, али немам више где да их качим. Али, ако би могла, рецимо, мала повишица плате...

КРАЉ
БЕЗ ЛИЦА: Да, да, разговараћемо о томе касније. Побрините се да организација Представе буде беспрекорна, и известите ме како теку припреме. А сад ме оставите мало самог, уморан сам. И, као што рекох, пошаљите ми ту нову певачицу, горим од нестрпљења да је видим.

САВЕТНИК,
МИНИСТАР
ПОЛИЦИЈЕ: Разумем, Ваше Величанство!

КРАЉ *(Зауставља их на вратима)*
БЕЗ ЛИЦА: Је ли малчице перверзна, како сам захтевао? Шта воли, мислим, од онога, а?

САВЕТНИК: Воли да чита.

КРАЉ *(Прасне)*
 БЕЗ ЛИЦА: Па је ли ово библиотека, бога му?! Нисам тражио да ми доведете учитељицу него курву! Увек све упрскате!

САВЕТНИК,
 МИНИСТАР *(Покушавају да њројесџују)*
 ПОЛИЦИЈЕ: Али, ми нисмо...

КРАЉ *(Тоном који не дојуиџа њоџовора)*
 БЕЗ ЛИЦА: Губите ми се с очију!

Пређаиџи излазе. Након неколико џренуџака.

ЖЕНА СА *(Улази, неодлучно)*
 КЊИГОМ: Звали сте ме, Ваше Величанство?

КРАЉ Јесам, лепотице. Дођи, седи код свога господара.
 БЕЗ ЛИЦА: *(Жена избеђава њонуђено колено и седа на сџолицу њреко џуџа)*
 Чудно! Што те дуже посматрам, све ми се више чини да те однекуд познајем. Као да смо се негде већ раније срели. Париз, Лондон, Беч, Рим?

ЖЕНА СА Нисам доспела до тамо, Ваше Величанство. До сада сам углавном обилазила бојишта.
 КЊИГОМ:

КРАЉ Да, да. Та наша тужна, сурова свакодневица. А сад ми реци како се зовеш.
 БЕЗ ЛИЦА:

ЖЕНА СА
 КЊИГОМ: То не могу да кажем.

КРАЉ
 БЕЗ ЛИЦА: Зашто, заветовала си се?

ЖЕНА СА
 КЊИГОМ: Нисам, али свеједно не могу.

КРАЉ Кажи, ма какву прошлост носила у своме имену. Овде ти нико не сме ништа. Ево, обеђавам да никоме неђу ређи.
 БЕЗ ЛИЦА:

ЖЕНА СА *(Снебива се. Иџак, на крају, шаџаџом)*
 КЊИГОМ: Јасмина, Ваше Величанство. Зовем се Јасмина. И овамо сам доспела из једног сна.

КРАЉ *(Хваџа је за руку, џрубо, насилнички)*
 БЕЗ ЛИЦА: У моме крађевству су сви полудели, власти ми! Онај устао из гроба, ова хода низ сневе. Чекај мало, нисмо се тако договорили. Ове сисе ми не делују нимало етерично. А ни остало, богами.

Наваљује, џрокђуђи, на девојку. Врисак, сџењање, уздаси. Заџамњење.

ТРЕЋИ ЧИН. СЛИКА ТРЕЋА

Унутрашњост Кафана. Столови и столице су уклоњени. Унутра су Краљ, Карађорђе и Жена са Књигом. Краљ нервозно шета горе-доле по сцени, с времена на време несмирљиво бацајући поглед на сат. Лице, које нема, прекривено му је свежим ожиљцима. Карађорђе, наизглед миран, стоји на средини позорнице, с рукама прекршеним преко груди. Ипак, намрштено чело и поглед управљен ка вратима у дну позорнице, одају унутрашње неспокојство. Жена са Књигом, привезана лисицама за шанк, певуши неку бесмислену дечју песмицу. Повремено само дигне поглед у коме се сада разазнаје неки необичан, лудачки сјај. Руке јој се веома видљиво шресу

КРАЉ *(Прасне)*

БЕЗ ЛИЦА: Идиоти! Окружен сам гомилом неспособних идиота. Ни једну ствар коју вам поверим не можете да обавите како ваља.

(Девојци, сасвим избачен из такта, у који су га убацили пре почетка сцене, вињаком иза позорнице)

Хоћеш ли умукнути већ једном?! Није ти доста што си ми лице нагрдила! Хоћеш и савест да ми унаказиш, а?! У лудару да ме отераш? Тако ми краљевства, нећу то више трпети! Ипак ја овде имам нека права и овлашћења.

(Девојка му одговара лудачким кикотом. Изнервиран, Краљ почиње да је неконтролисано шамара)

Тако! Ево ти! И ово! Смеј се сада. Да запамтиш када си се дрзнула да дигнеш руку на најмоћнијег владара на Балкану! Шта је? Што се не смејеш?

МИНИСТАР *(Безусејашно покушава да их раздвоји)*

ПОЛИЦИЈЕ: Немојте, Ваше Величанство, грехота је! Знате да Вам је лекар препоручио мировање због срца.

КРАЉ *(Раскречен, над шилом које се зрчи, једва долазећи до даха)*

БЕЗ ЛИЦА: А ја теби препоручујем да гледаш своја посла. И да покушаш да нас извучеш из ових гована у које сте нас ти и твој вајни компањон увалили. Видиш ли шта се догађа напољу? Где је он сада? И где је то ваше чудо?

МИНИСТАР Још увек га обрађују. Нико није очекивао да ће Стари бити тако бандоглав. Испрва је био пристао. Саставили смо му говор, и до у танчине разрадили драматургију Представе. Чудо би, наравно, дошло на крају. Али, када је сазнао да

границе Вашег краљевства не опседају Турци селџуци већ бедна и изгладнела сиротиња раја, није хтео више ни да чује за било какав облик сарадње. Ви знате да све ове године нисмо губили време. Измислили смо нове методе убеђивања. Усавршили већ постојеће. Инквизиција би нам позавидела на инвентивности. И све испробали на њему. Без резултата. Постоји још само једна могућност.

КРАЉ *(Неспрљиво)*

БЕЗ ЛИЦА: Која?

МИНИСТАР ПОЛИЦИЈЕ: Да им се Ви обратите, Ваше Величанство. Да одржите један од оних Ваших чувених говора.

КРАЉ Камо лепе среће да никад нисам држао никакве говоре!

БЕЗ ЛИЦА: Видиш ли докле су ме довели?!

Улази Први сџражар са шлемом на лицу и ѓас-маском на ѓлави, или обрнуто. Заједно са њим, кроз отворена вратица надире ѓуси дим од сузавца, као и ларма побеснеле свештине: "Доле ненародни режим... Хоћемо да видимо краља... Издајце... Продане душе... Уновчили сџе наше жи-воиџе." Залуџивши вратица, Први сџражар салуџира и џодноси рајорџи.

ПРВИ СТРАЖАР: Ваше Величанство! Господине министре! Народ је потпуно полудео. Захтевају да се појавите да би се уверили да сте још увек овде. Пронеле су се гласине како сте са најближим сарадницима и члановима владе приватним авионом побегли у иностранство. Употребили смо димне бомбе, али без резултата. Свакога часа може пасти крв. Плашим се да више нисмо у могућности да контролишемо ситуацију. Шта да радимо?

МИНИСТАР ПОЛИЦИЈЕ: Употребите сва расположива средства. Електричне палице. Гумене метке. Водене топове. Морате их задржати још мало. Још само мало, јесте ли чули! Реците им да ће Краљ изаћи свакога тренутка.

ПРВИ

СТРАЖАР: Разумем, господине министре!

Салуџира и излази најоље, на џренуџак џоново одшкринувши звучну завесу џсовки и увреда.

КРАЉ *(Скамењен од сџраха)*

БЕЗ ЛИЦА: Чујеш ли? Они траже моју главу! Иста она примитивна сељачка руља која ме је до пре две године славила као новог апостола и пророка!

МИНИСТАР ПОЛИЦИЈЕ: Немојте да Вас то превише изненађује. Све своје владаре уклањали су у локви крви. По традицији. Клањају се вођама као иконама. А онда, када их доведу до тога да и сами поверују како су управо они Месије које су им потребне, и које су вековима чекали, постају иконокласти, суровији од Лава Трећег у настојању да сруше идоле које су сами створили. Зато, када изађете пред њих, не позивајте се на историју.

КРАЉ БЕЗ ЛИЦА: Да изађем пред њих? Никада! Растргнуће ме пре него што стигнем уста да отворим.

МИНИСТАР ПОЛИЦИЈЕ: *(Гура га према враћима)*
Морате, Ваше Величанство! Немамо избора. Наши животи су сада у Вашим рукама. Морате превазићи себе.

КРАЉ БЕЗ ЛИЦА: *(Излази. Насијаје шајац. Охрабрен новонасталошћом ишишином, Неђово Величанство Краљ зајочиње свој говор)*
Народе мој! Браћо и сестре! Знам да вам није лако, али морате се стрпети још мало.

(Чују се први звиждуци и узвици неђодовања)
Данас на дневном реду историје нису партикуларни и егостични лични и страначки интереси, нити политичке промоције позиционих или опозиционих лидера. На дневном реду историје су слобода, мир, и национални просперитет Србије!

(Хор звиждука. Прве каменнице почињу да добују по зидовима Кафана. Говорник узалуд покушава да надјача буку. Из даљећ шока говора разазнају се само одломци, да би се на крају Краљев глас у шошћуносћи изгубио у многогласју руље и мношћу каменница које из шемеља шошћесају зидове Кафана)

Ми пречих циљева данас немамо! Ми морамо... Међународни притисак... Државни интегритет... Нећемо поклекнути... Демократија... Србија...

(На крају, Краљ, испраћен каменницама и кишом шојрда, улеће унушра. Хваћа се, у очајању, за главу)

Готово је! Каменовали су ме као последњег губавца. Први пут у мојој каријери нису хтели да ме саслушају. Све је изгубљено. Побиће нас овде, у овој мишоловци, као пацове!

МИНИСТАР Можда још увек није све изгубљено, Ваше Величанство.
 ПОЛИЦИЈЕ: *(Улазе књаз Милош и Вишњић)*
 У прави час! Већ сам изгубио сваку наду.

*Запљоченик је у јадном сјању. Одело му виси у рипама, иако да се про-
 виде крвави кашеви коже. Лице унакажено носекоштинама и масницама.
 Када га праћилац журне ка средини позорнице, Сјарац ће се немоћно
 скљокасти на под.*

САВЕТНИК: Ја учиних што могах! Борбе, на теби је ред.

МИНИСТАР *(Пријрчава Паломе и ѿмаже му да се осови на ноге)*
 ПОЛИЦИЈЕ: Филипе! Добри мој Филипе! Чујеш ли ме? Шта су ти
 урадили ови разбојници? Ко те је тако удесио, јадни мој,
 верни пратиоче кроз Време? Све ћу их побити! За сваку
 твоју рану скинућу по једну главу!

ВИШЊИЋ: Немој се трудити, Господару! Ионако смо дефицитарни са
 српским главама. Боље ми реци, да ли си то заиста ти?! И
 шта те је довело овамо?!

МИНИСТАР Потребни смо отаџбини у овом светом рату. Не смемо
 ПОЛИЦИЈЕ: поклекнути пред препрекама. Превелика је одговорност на
 нама, и живима и мртвима, пред потомством и историјом у
 овим последњим временима. Неопходна ми је твоја помоћ,
 пријатељу.

ВИШЊИЋ: Моја помоћ?! У чему ти ја могу бити од помоћи, сенилни,
 премлаћени старац, са претешким бременом смрти на ру-
 кама?

МИНИСТАР Морамо их уверити, оне напољу, да ћемо их спасти. Да
 ПОЛИЦИЈЕ: ћемо им донети бољитак. Не смемо допустити да због
 шачице неодговорних будала пропадне све оно што смо
 вековима стрпљиво градили. Морамо их убедити да смо
 стварни, и да смо њихова будућност. Једина и непоновљива.

ВИШЊИЋ: Не схваташ, Господару! Не можеш спасти оне који не желе
 да буду спасени. А светла будућност је, као што и сам знаш,
 једна велика шарена лажа. Сем тога, овде се ништа не
 може решити. Све је већ решено унутра, у нашим душама.
 Историја не борави у видљивом. Ми смо само њени појавни
 облици.

КРАЉ *(Неспрљиво)*

БЕЗ ЛИЦА: Доста са тим метафизичким будалаштинама! Потребно
 нам је делати, и то брзо. Побуњеници само што нису

нахрупили унутра. Ти, Стари, изађи напоље! Начини неко чудо, рекоше ми да то можеш! Узнеси се у небо, ходај по води, учини било шта! Само их увери, оне напољу, да је моја владавина праведна и од Бога благословена.

ВИШЊИЋ: *(Уморно)*
Бесмислено је. Већ је доцкан. Гледајте!

Као њошврда њеџових речи, с њреском се ошварају враиша и улазе Први и Други сшражар са њушкама на џошовс. Иза њих џомила наоружаних људи.

ПРВИ Стој, у име народа! Сви руке горе!
СТРАЖАР: *(Сви дижу руке, изузев жене која се немоћно ѡревија ѡ доду)*
И ти, тамо у углу!

ДРУГИ *(Прилази Жени са Књиџом)*
СТРАЖАР: Јеси ли глува? Чујеш ли шта ти се каже?

ВИШЊИЋ: Не може те више чути. Дух јој се ослободио видљивог. Погледај мало боље. Зар је не препознајеш, војводи од Поцерја?

ДРУГИ Али... Не, то није могуће! Она је мртва. Рођеним очима сам видео.
СТРАЖАР:

ВИШЊИЋ: Ништа не може тако да превари као рођене очи. Зато сам се и лишио услуга тог непотребног чула. А смрт је, као што и сѡм видиш, изразито субјективна ствар.

ДРУГИ Тишина!
СТРАЖАР: *(Жени)*
Јасмина, ко ти је ово урадио? Ко ти је био још грђи крвник од мене?
(Жена ѓа ѡујо ѓледа. Заѡим ѡочиње лудачки да се смеје. На уснама јој се ѡмаља чѡика беле ѡене. Сшражар се окреће ѡрисуѡнима, ѡоново доѓрабивши ѡушку)
Ко јој је ово урадио?
(Граби Милоша за ѡрса)
Побићу вас све као псе! Говори!
(Милош немо ѡказује на Краља. Помахниѡали војник једним ударцем кундака у ѓлаву обара Њеџово Величансѡво, које се скаменило од сшраха, на земљу. Краљу)
Умираћеш у таквим мукама да ћеш смрт дочекати као спасење.

ПРВИ Доста! Знаш да се, као представници нове власти, не смемо
СТРАЖАР: препуштати емоцијама и показивати личне слабости.

ДРУГИ У праву си!
 СТРАЖАР *(Присујинима)*
 Устаните! Сви!
(Карађорђе и књаз Милош ћомажу Вишњићу да се дижне)
 Преки суд новоуспостављене револуционарне власти вас осуђује, због издаје домовине и доказане сумње да сте били у дослуху са иностраним тајним службама, на смрт и доживотно проклетство ваших потомака, уз конфискацију целокупне имовине коју сте напљачкали од народа! Имате ли нешто да кажете у своју одбрану?
(Сви, у један глас: "Али, ми нисмо..." Сјражар их прекида)
 Немате. Добро. Пошто је преки суд нове револуционарне власти демократска институција, дозвољено вам је да сами одаберете методологију свог смакнућа: стрељање или набијање на колац. Ђутите? Свеједно вам је? Онда и једно и друго. Полази! И ти, стари, због оптужбе да си потпомагао и штитио ненародну власт, и да си се повампирео у нечасној намери да спречиш револуционарне промене у нашем друштву. Водите их!

Пређашњи излазе. У ћросћорији осћају само Дрући сјражар и Жена са Књигом, која ћевуши исће нонсенсне сћихове с ћочейќа сцене. Дрући сјражар се сћуићќа ћоред ње.

ДРУГИ *(Нежно)*
 СТРАЖАР: Не брини, мила. Све ће бити у реду. Само кад сам те поново нашао. Водићу те код најбољих лекара, и све ће проћи као ружан сан. Обећавам ти. Све.

Иза кулиса одјекује снажан ћлоћун. Заћамњење.

ТРЕЋИ ЧИН. СЛИКА ЧЕТВРТА

Воз из друће слике ћрвоћ чина. Поређани у крућ, књаз Милош, Вишњић и Карађорђе седе на средишњем делу сцене, задубљени у ћарћићу караћќа која је у ћоќу. Очћићо је у ћићћању нека нова ићра. Чује се само.

ВИШЊИЋ: Трилинг краљева. Да су и оног дилетанта набили на колац кад и нас, сад бих имао покер.

КАРАЂОРЂЕ: Не подсећај ме на то, молим те. Још ме, да извинете, сврби задњица. Турци су, ипак, били много вештији у томе. Ја сам тропа. Два пара дама.

КЊАЗ
МИЛОШ: Само кукумавчите. Ништа још није изгубљено. Сем тога, драги моји вампири, паре на сунце. Изгубили сте. Фул!

КАРАЂОРЂЕ: Опет си варао, куме. Не знам како то изводиш, али сигуран сам да си нешто смућкао. И како то мислиш – ништа није изгубљено?! После свега, не преостаје нам друго до да се вратимо тамо одакле, по свему судећи, није требало ни да се мичемо: у ропотарницу историје!

КЊАЗ
МИЛОШ: Немој бити тако малодушан. У овом народу вође и про-роци ће увек имати одличну прођу. Статистички гледано, у свакој новој генерацији појави се бар педесет потенци-јалних лидера. Сви они, наравно, немају једнаке могућно-сти да се искажу. Ипак, неколицина, уз неизбежан повољан распоред звезда, доспева до самог врха. Има ту само једна невоља.

ВИШЊИЋ: Која?

КЊАЗ
МИЛОШ: Обично се на крају сви поубијају између себе.

КАРАЂОРЂЕ: Имаш право. Ти делиш, матори. А какве то везе има са нама?

КЊАЗ
МИЛОШ: Ја ћу две. Како какве? Време нам бар не представља проб-лем. Чекаћемо новог Месију. Кад се појави, а статистика каже да се неизоставно мора појавити, понудићемо му своје услуге. И служити му верно, све до његове преране насилне смрти, наравно.

КАРАЂОРЂЕ: Силна наука та статистика. Идем. Три па једну. Има ли све то уопште некаквог смисла?

ВИШЊИЋ: Ваљда има, само га ми не провидимо.

КЊАЗ
МИЛОШ: Све је то, драги моји покојници, само игра, глума, театар. Позориште у коме сви ми изалуд чекамо на своју животну улогу.

(Одлаже карџе и усџаје)

Замислите једно просечно српско позориште, на прилику, као ово овде. Ти си у њему, Ђорђе, бог и батина, добитник свих могућих и немогућих признања и награда, миљеник редитеља и публике. Најпожељније жене ти се бацају под

ноге. Али ти знаш, иако целог живота убеђујеш себе у супротно, да је све то само обична таштина. И да она права, једина улога, због које је вредело стављати на лице све те недостојне маске, и смешити се лицемерно публици коју презиреш и критици у чији суд не верујеш, никада није и неће бити написана за тебе. Маска која би ти тако прионула за лице да би, скидајући је на крају представе, морао да одереш и сопствену кожу. А политичари су ти, мој куме, најташтији глумци на свету. Прогоњени властитом сујетом, опседнути суревњивошћу према свакоме ко претендује на главну улогу у том крвавом спектаклу политичког театра, њима су маске постале истински *al-ter-ego*. Власт је, ипак, најмоћнији покретач на свету. Није ли властољубље и нас подигло из гроба, ако занемаримо скромну улогу драмског писца?

КАРАЂОРЂЕ: Мене је ускрснула љубав према моме народу и брига за његову будућност. Национални интереси отаџбине су једини *spiritus movens* моје загробне делатности.

КЊАЗ Да, да, све ми је то познато. За говоре тог типа и сâм
МИЛОШ: некада бејаш мајстор. Само једно ми није јасно: шта је овог
слепца овде
(Показује на Вишњића)
узнемирило и понукало на један овако неизванстан и опасан
пут?

КАРАЂОРЂЕ: Да, заиста. Стари, можеш ли нам то објаснити?

ВИШЊИЋ: Света дужност песника је да буде памћење и савест свога
народа. Наш гроб је наша будућност. И наша нерођена
деца, која ће нам судити у одсуству. Зато је место песника у
будућности. Тамо се налази његова ненаписана библио-
графија.

КАРАЂОРЂЕ: Много је то замршено, матори.

ВИШЊИЋ: У сваком случају, идем са вама. После овога што сам
доживео у будућности, не могу спокојно уснути у про-
шлости.

КАРАЂОРЂЕ: Добро, матори, примамо те у друштво. Окрепили смо се и
одморили од последње смрти. Хоћемо ли кренути у нову?
(Баца новчић)
И, куда ћемо? Лево или десно?

- КЊАЗ МИЛОШ: Лево, наравно. Мало сам се већ уморио од монархистичких говора. И сав тај заморни дворски церемонијал. А између левог и десног, као што ће једном приликом написати Марко Ристић, поређења нема. Ја сам, као што видите, већ ишчитао неопходну литературу. А са одласком не брзај. Да окренемо још један круг? Вечерас ми је баш кренуло. Истрешћу вас из гаћа. Ионако стара валута неће више вредети у будућности. Уз то, из осећања колегијалности, предлажем да сачекамо госпођицу Јасмину.
- КАРАЂОРЂЕ: Госпођицу Јасмину? Али, она је у новој гарнитурџи, након излечења, заузела веома високо место, друштвени положај и углед.
- КЊАЗ МИЛОШ: Ништа тако не подлеже девалвацији као друштвени положај и углед.
(Улазе, држећи се за руке, Жена са Књигом и Дружи сѝражар)
Шта сам вам рекао!
- КАРАЂОРЂЕ: Госпођице! Какво изненађење! Нисмо Вас очекивали тако брзо. Кад су нас стрељали, уздигли сте се на сам врх. Шта Вас је нагнало к нама пре рока?
- ЖЕНА СА КЊИГОМ: Као и обично, људска подлост и завист. За веома кратко време стекла сам у новом друштву статус симбола. Постала сам жена-мученик свргнуте епохе. Снимани су филмови о моме животу, моје име је насловило химну нове државе. Угравирана сам и у националну валуту. Обострано. Живела сам као у бајци, све док новоизабрани председник Револуционарног комитета и Савета за државну безбедност – мој драги је, нажалост, догурао само до генерала – није пожелео да спава са живом легендом епохе. Био ми је одвратан и, наравно, одбила сам га. Недуго након тога оптужили су ме за сексуалну колаборацију са реакционарним монархистичким круговима. Стрељали су ме по кратком поступку, и сахранили без обележја, да ми се ни гроб не зна и не памти.
- КЊАЗ МИЛОШ: (Показује на Другог сѝражара, који се збуњено чешика ѝо глави)
А он?
- ЖЕНА СА КЊИГОМ: Бранио ме је, упињао се да убеди целате – пошто суда ни судија није било – у моју невиност. Као високом официру,

да не би избио скандал, наредили су му да изврши самоубиство.

КЊАЗ
МИЛОШ: И он је то урадио? Због жене?! Будала!
(Улазе Краљ, Бијела и Први сцџражар)
О, овде је постало изузетно прометно. Као да смо неко прихватилиште или хуманитарна установа за повампирене и недовољно мртве, богати?!

Бијела ѓрилази Вишњићу и усхићено ѓа ѓрли. Краљ без Лица и Први сцџражар седају да иѓрају шах.

БИЈЕЛА: Срам те било, Филипе! Мислио си да остатак смрти проведеш без мене? Знаш да не умеш сѓм да се бринеш о себи.

КЊАЗ
МИЛОШ: Ово је већ превише! Не може човек ни у гробу да се сакрије од жене. Но, добро. Сви смо на окупу, ако се не варам.

(Обраћа се ѓублици)

Поштована публико, мени је припала незахвална улога да вам упутим завршну реч. Што би стари – као да има нових – Латини рекли: Ad spectatores! Можда због тога што сам најсимпатичнији лик у Драми?! Или због ових ознака владарског достојанства? Упс, заборавио сам да овде имамо и једног краља. Моје најпонижније извињење, Ваше Величанство.

Дакле, високопоштована публико! Вероватно већ претпостављате да се наша цивилизација – пардон! – наша Представа ближи своје крају. Ми се враћамо у своју будућност. Вама препуштамо вашу. Она још није написана, али је, дубоко смо уверени у то, већ реализована, као погрешно испуњен чек у банци. У мозгу нових, наступајућих вођа, у тој сулудој креацији савременог човечанства. Или је већ одиграна у неком анонимном провинцијском позоришту, као што је ово наше. У сваком случају, кад се спусти завеса, и упале светла на позорници, знајте да Представа још није завршена, и да вам неће бити лака као што је ова била. Желим вам пуно среће. Биће вам од потребе.

Враћа се и насѓавља ѓрекинућу ѓарѓију караѓа.

ЗАВЕСА